

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Flyoperativt Forum 15 nov 2023

Påtalemyndigheten og etterforskning av (fly-)ulykker

førstestatsadvokat Reidar Bruusgaard

1

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Agenda

- **Rød tråd**
  - Just culture (læring) fremoverskuende, strafferetten bakoverskuende
  - "*Undergraver en aktiv rettshåndhevelse en god læringskultur?*" – siste foil...
- **Fem bolker**
  - Hvem er påtalemyndigheten
  - Om etterforskning
  - Ulykker
  - Uaktsomme lovovertrедelser
  - Refleksjoner

Riksdvokatembetet

2

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

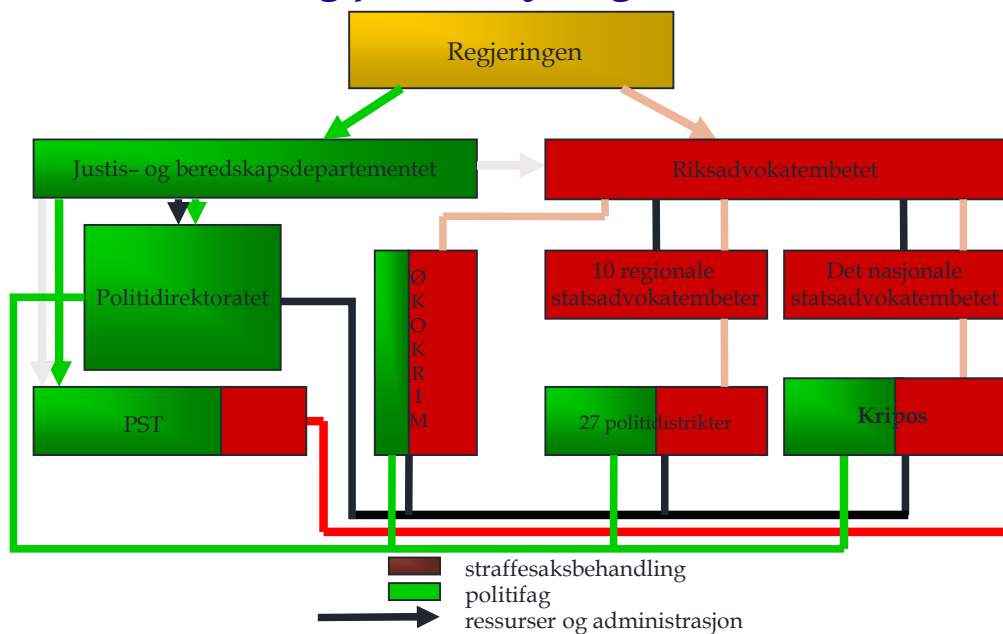
Del 1 - Påtalemyndigheten – et tilbakeblikk

- Eldre rett: Fornærmede selv reise straffesak
- Straffeprosessloven 1887: Partsprosess, riksadvokat
- Straffeprosessloven 1981: Viderefører hovedtrekkene
- 2020: Grunnlovfestet uavhengighet i enkeltsak
- 2023: Riksadvokaten
  - ... leder etaten Den høye påtalemyndighet
  - ... er øverste leder av straffesaksbehandlingen i Norge
  - ... gir generelle regler om prioritering av straffesaker
  - ... har en viktig rolle også i et beredskapsperspektiv

Riksadvokatembetet

3

Politiet og påtalemyndigheten

4

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Påtalemyndighetens samfunnsoppdrag & oppgaver

- **Samfunnsoppdraget**
  - Påtaleanalysen (2017): Påtalemyndigheten skal gjennom sitt ansvar for straffesaksbehandlingen ivareta borgernes rettssikkerhet og bidra til å skape et trygt samfunn, ved aktivt og effektivt bekjempe og forebygge kriminalitet sammen med politiet.
- **Oppgaver**
  - vurdere om det er grunnlag for å iverksette etterforskning
  - beslutte og lede etterforskningen
  - beslutte og fremme begjæringer om tvangsmidler
  - avgjøre spørsmål om påtale
  - aktorene straffesakene

Riksadvokatembetet

5

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Del 2 - Etterforskning av straffesaker

- Når igangsettes etterforskning? Strpl § 224
  - Hvordan oppstår en straffesak?
  - «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold»
- Hva er etterforskning? Strpl § 226
  - Formålsstyrt virksomhet: avklare om det er skjedd noe straffbart
  - Ikke tilfeldig innsamling av faktisk informasjon
  - Uskyldspresumpsjon, kvalitet og objektivitet
  - Mulige utfall
- Hvem etterforsker? Og hvem bestemmer? Strpl § 225
  - Politiet. Påtalemyndigheten
- Opportunitetsprinsippet Strpl § 69
  - ...kan unnlate å påtale, men krav til saklighet.
    - Unngå rettstomme rom
    - Eters plikt til å anmelde
    - Andre reaksjonsformer – kan Forsvarets disiplinærreaksjoner i noen grad erstatte straff?

Riksadvokatembetet

6

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Straff og refs i Forsvaret

- Generaladvokaten
  - Sporvalg – hva kan refses, hva skal i straffesporet
  - Refsende sjefs handlingsrom
  - Foreleggingsplikt
- Observasjoner
  - Intern ulikhet
  - Ekstern ulikhet
- Refleksjoner
  - Hvor store ulikheter skal/bør vi akseptere?
  - Hvor spesielle er Forsvaret? Luftfarten?

Riksadvokatembetet

7

Fra 1980- talls arkivet hos GA

Denne sak reiser imidlertid to spørsmål med hensyn til bruk av disiplinære midler overfor det tekniske personell som må kunne sies å ha forsømt seg i relasjon til vedlikeholdstjenesten. På

Vedlegg

den ene side har man hensynet til denne meget viktige tjeneste som tilsier at man ikke kan godta slendrian med det tekniske vedlikehold og som i et tilfelle som dette førte til et flyuhell. Jeg legger nemlig til grunn at med konisk adapter, evt. med innmontert låsetråd ville pluggen ikke falt ut. Forsømmelsene i denne sak er etter mitt skjønn refsbare og likeledes finner jeg at mange hensyn taler for at man burde markere slik uakseptabel atferd.

... i denne meget viktige tjeneste å

Mot dette taler ønsket om i denne meget viktige tjeneste å klarlegge i størst mulig utstrekning årsakene til flyuhell. Man kan ikke se bort fra at personellet villighet til å forklare seg på en for dem lite flaterende måte, kan være en funksjon av hvilke konsekvenser en ærlig forklaring får. Såfremt dette personell går i forsvarsposisjon fordi de selv kan utsette seg for straff/refselse, vil de jo innen visse grenser kunne forklare seg uriktig. Jeg viser til tilsvarende vurderinger når det

8

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Etterforskning og (andre) undersøkelser

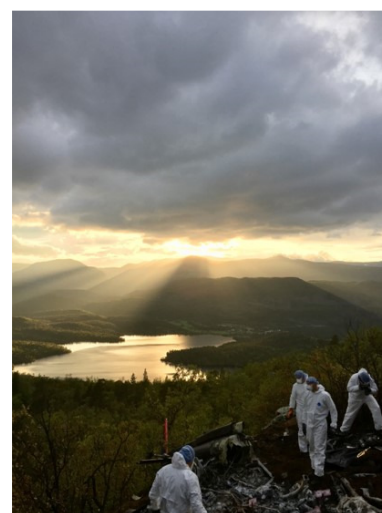
- Ulike formål
  - Bakoverskuende: Avdekke straffbare forhold, plassere skyld
  - Fremoverskuende: Hindre nye (tragiske) hendelser
- Strpl § 224, fjerde ledd
  - Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforskning om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold
- Hva kjennetegner en ulykke?
  - Begrepet indikerer fravær av kriminell vilje
  - Ofte sammensatte årsaker når noe går (skikkelig) galt

Riksadvokatembetet

9

Del 3 - Luftfartshendelser

- Nestenulykker i luftfarten
  - Sjelden straffeforfulgt
- Flyulykker
  - Kompetansen i politietaten
  - Kripas
- Flere interessenter
  - SHK, politiet, Kripas, allierte
- Flyulykker hvor Kripas har vært involvert (1996-2022)

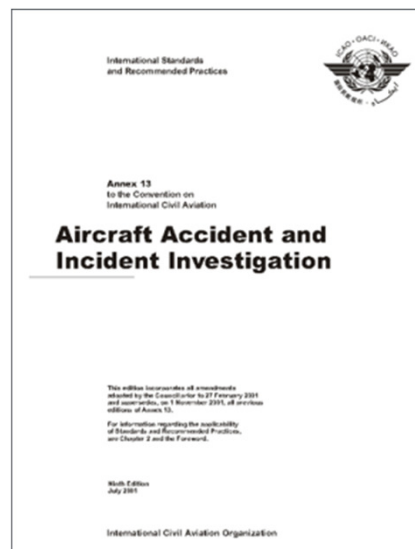

- 29.08.1996, Operafjellet, Tupolev 154M, 141 omkom
  - 08.09.1997, Norne, AS 332 Super Puma, 12 omkom
  - 23.05.1998, Sørum, mikrofly, 2 skadd
  - 05.08.1998, Skroven i Meløy, Bell 214, 2 omkom
  - 12.10.1998, Stord, Cessna 402, 9 omkom
  - 06.11.1999, Hårteigen, AS 350 B2, 3 omkom
  - 09.05.2002, Sandane, Experimental, 2 omkom
  - 30.03.2006, Austre Bokn, Augusta 109E, 4 skadd
  - 10.10.2006, Stord, BAe 146, 4 omkom
  - 30.03.2008, Kapp Heer, Mi-8 3 omkom
  - 04.07.2011, Dalamat, AS 350 B3, 5 omkom
  - 14.01.2014, Sollihøgda, Ambulanshelikopter EC 135, 2 omkom
  - 29.04.2016, Turøy, SuperPuma, 13 omkom
  - 26.10.2017, Kapp Heer, Mi-8, 8 omkom
  - 31.08.2019, Alta, AS 350 B3e, 6 omkom
  - 23.11.2021, Larvik, Diamond DA 42 NG, 3 omkom
  - 18.03.2022, Beiarn, Osprey V-22 (US), 4 omkom
- 217 omkomne pr. april 2022 (kun saker hvor Kripas har vært involvert)

10

ICAO Annex 13, Chicagokonvensjonen

- ICAO ble etablert i 1944 for å administrere håndhevingen av Chicago-konvensjonen, Convention on International Civil Aviation. 192 stater har sluttet seg til Chicago-konvensjonen.
- Inneholder 18 annexer (standarder og anbefalinger), bl.a. anbefalinger om undersøkelse av ulykker og hendelser
- Norge er Folkerettslig forpliktet til å følge standardene
- 1988 - politiet kastes ut av havarikommisjonen, deltagelse ikke i samsvar med ICAO bestemmelsene.
- Førte til at R.A. kom med rundskriv i 1992 om politiets etterforskning av luftfartsulykker

11

RR rundskriv del II-nr.1/1992

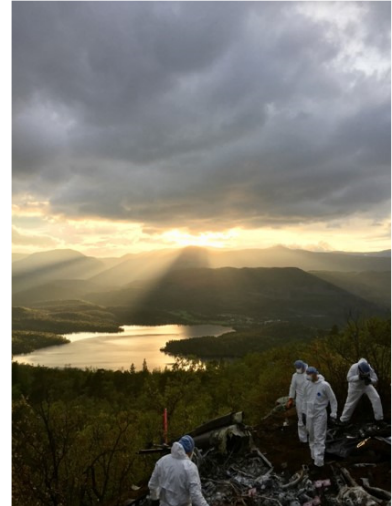

Riksadvokatens rundskriv del II-nr. 1/1992 er utdatert
Gir uttrykk for forventninger som i liten grad er mulig å oppfylle

12

Luftfartshendelser

- Samarbeidet SHK og politiet funker i det alt vesentlige bra!
- Praktiske forhold må løses:
  - Kontroll på åsted
  - Tilgang til bevis
    - *Taktisk, teknisk*
  - Deling av informasjon
  - Forholdet til forklaringsplikt og selvinkrimineringsforbud
- Spm; hva med straffbare handlinger om bord, eks terror
- Refleksjoner
  - Ingen perfekt løsning!
  - Alt bør sies, men ikke alt kan forbli i taushet
  - Bør krav til åpenhet ledsages av amnesti?

13

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Del 4 - De uaktsomme hendelsene

- Straffens formål
  - Historisk har straffens begrunnelse variert
  - Moderne strafferett
    - *Individual/allmennpreventive hensyn*
    - *Samfunnsnytt (kan ha) bidratt til at man straffer uønsket adferd*
    - *Normative forventninger i befolkningen (rettferdighet)*
  - Moralfilosofi: Hva er egentlig denne rettferdigheten vi søker etter?
  - Skadefølgeprinsippet. Hvorfor skade/fare tillegges adskillig vekt i strafferetten.
    - *Stor frihet for alle, bortsett fra når skader hverandre pga skjødesløshet. "Kardemommeloven."*
    - *Eks vådeskudd*
- Hva kreves for å kunne straffe uaktsomme handlinger?
  - Lovgiver ha sagt at uaktsomhet rammes i straffebudet
  - Handlingen i strid med forsvarlig adferd på området (normen)
  - Avvik fra det vi med rimelighet kan forvente
- Momenter (ikke uttømmende)
  - Alvorlighet, kontekst, tidspress, personlige forutsetninger
- Rammes operative disipliner særlig hardt?
  - Narkotikabrevet (2021): Et strengt personlig ansvar for tjenestefeil i tilknytning til slik metodebruk.
  - Profesjonelle yrkesutøvere; Helsepersonell, barnehage

Riksadvokatembetet

14

Høyesterett Rt. 1973 s. 1184

Ad flyging i grensesonen. Herredsretten har funnet at A har overtrådt forbudet mot å fly nærmere grensen enn 5 nautiske mil og mot å fly over Leinavann flystripe, og at B kan bebreides for ikke å ha hindret flyging over flystripen. Jeg må anta at retten har lagt til grunn en uriktig forståelse av militære straffelov § 78 når den har frifunnet de to flygere for dette forhold. Det dreier seg om en **åpenbar overtredelse av klare og kategoriske direktiver**, og det er ikke opplyst noen forhold som kan gjøre dette pliktbrudd unnskyldelig.

Ad høyde og fart. Jeg finner ikke grunn til å gå inn på spørsmålet om hvorvidt enhver uautorisert flyging under minimumshøyden på 500 fot er en tjenesteforsømmelse som rammes av § 78. Herredsretten har sett flygingen under 500 fot i sammenheng med at A sirklet over noen fiskere på isen for å se om de var kjente. **Retten har funnet at flygeren ble for sterkt opptatt av denne observering med den følge at han forsømte å iakttta instrumentene, og at flyet tapte høyde og fart i en slik grad at det oppstod steiling og havari. As forhold karakteriseres som uaktsomt og som et pliktbrudd**

Riksadvokatembetet

15

Minimumskrav til en tilstrekkelig god etterforskning?

- hvem skal fastsette kravene?
- hvordan skal disse fastsettes?

OLA THUNE
BYEN VEST FOR LOVEN
UKULTUR, MAKTPILL OG UDUDELIGHET I BERGEN

Leder:
For dårlig etterforskning

• Voldtekt og vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet. Det påfører ofrene fysisk og psykisk smerte, og det krenker menneskers rett til å leve trygt. En av rettens grunnleggende oppgaver er å sørge for at vi kan leve uten å bli truet eller utsatt for vold. Helse og trygghet for straffetvoren er et samfunnet har gitt staten i oppgave å sørge for at man kan leve trygt. Det er derfor vi har gitt staten voldsmisforhold, og det er derfor vi har polit, påtalemyndighet og domstoler rett til etterforskning, fengsel og straff.

• Vi lytter bort oss selv av vår frihet for at alle skal kunne leve trygt. Ikke bare de sterke og rikste. I tillegg til rettens rolle i å se om de oppfører seg med å straffe, avvikle og forebygge kriminalitet med stort øye.

• Noen typer voldskriminalitet er det vanskelig å forebygge. I et byensentrum i helgen kan man ha politikk på gaten som kan gjøre det svært vanskelig å avverge. Man kan ta med risikoen for væpnede ran med fysisk skringel, eller medrettet innomst mot kjente kriminelle miljøer. Men så volden foregår i et privat hjem eller i en stille gate eller park, når den er skjult og kanskje ukjent for offentl, da er det vanskeligere. Slik er det med voldtekt og vold i nære relasjoner.

• Et av de viktigste virkemidlene i kampen mot denne typen vold er avskrekking. At folk som voldtar eller utøver vold mot nærstående blir straffet, er viktig. Slik og denne loven de har gjort noe straffbart. At sjansen for å slippe uten straff for denne typen forbrytelser er så lav som mulig. Dette må prioriteres av polit og påtalemyndighet, etterforskningen må være av aller beste kvalitet. Dette er også viktig for at ofrene skal våge å anmeldte sakene. Hvis en vet at man sannsynlig får tilfredsstillende etterforskning i saker som voldtekt og vold i nære relasjoner, vil de være til å fremme bar belastningen med å

• **Utsiktsloven** og statsadvokatens undersøkelse av kvaliteten på etterforskningen av slike saker er derfor et viktig arbeid. Funnene i undersøkelsen forteller at etterforskningen og politarbeidet blir bedre. Det gir også prierverdige konkrete råd om hvordan det kan gjøres. Undersøkelsen forteller etterforskningen må være av aller beste kvalitet. Dette er også viktig for at ofrene skal våge å anmeldte sakene. Hvis en vet at man sannsynlig får tilfredsstillende etterforskning i saker som voldtekt og vold i nære relasjoner, vil de være til å fremme bar belastningen med å

1. Personlig ansvar: Handlingen avviker fra det man med rimelighet må kunne forvente
2. Foretaksstraff: Mangel på opplæring, kontroll

11/16/2023

16

DEN HØYERE
PÅTALEMYNDIGHET

Del 5 - Avsluttende refleksjoner

- Avrunde der jeg startet, og vende tilbake til spørsmålet om en streng håndhevelse vil...
  - svekke rapportering over nestenulykker
  - svekke motivasjonen til å bidra til å oppklare ulykker?
  - øke fokuset på prosessuelle rettigheter
- PF: Hvor langt går opplysningsplikten hvis man kan bli mistenkt?
- Ledelse, kultur, tradisjon – stor påvirkning

Riksadvokatembetet